

Ungdomsbreve fra Vilhelm Beck til Jens Vahl

Af Kurt E. Larsen

Vilhelm Beck (1829-1901) blev ordineret d. 23. april 1856. Samme dag ordineredes bl.a. også Jens Vahl (1828-1898), som han havde et svagt kendskab til fra studietiden. Beck var i studietiden mest kendt for sin lystighed, mens den mere indadvendte Vahl længe havde været bevidst i sit trosforhold og var ivrig efter at komme i gang med præstegerningen. Jens Vahl tog sig af Beck i forbindelse med bispeeksamen og ordination og noterede sig bagefter, at der var mere alvor i Beck, end han havde troet.¹ De to ordinander bevarede siden forbindelsen med hinanden og kom til at arbejde sammen i talrige kirkelige sammenhænge gennem de næste fire årtier. De to mænd var ellers i flere henseender meget forskellige. Vahl var genealog, bibliofil, missionshistoriker og forsøgte sig med disputats. Kirkeligt var han meget internationalt og økumenisk indstillet og initiativtager til Evangelisk Alliance i Danmark. Også inden for dansk kirkeliv var han indstillet på et bredt kirkeligt samarbejde: Medindbyder til det første Bethesdamøde, initiativtager til Menighedskonventet af 1891 og medstifter af den diakonale Stefansforening. I flere af disse sammenhænge fik han Beck mere eller mindre med, selvom Beck ikke naturligt hørte hjemme der. Andre mente da også, at Vahls indflydelse på Beck var for stor.²

Blandt Vahls talrige initiativer i dansk kirkeliv var traktatudgivelse ét af de første, og det var ikke mindst dette initiativ, der affødte nedens-

-
1. Becks erindringer fra 1900 beskriver Vahl som den udfarende kraft: »...så min dårlige tilstand, og med sit kærlige hjerte sagde han: »Følg med til Blædel i aften«. Og der havde vi en velsignet aften, som lettede lidt på det tunge sind. Siden den tid har mit hjerte været uadskilleligt knyttet til Vahl, som rakte hånden ud efter mig, da jeg var alermest forladt«, V. Beck, p. 29. Vahls egen dagbogsbeskrivelse, se Blauenfeldt, p. 46f. Om Vahl, se *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udg., 15. Bind, Kbh. 1984, p. 226f og E. Olesen: *Børn og unge i dansk kirkeliv*, Kbh 1958.
 2. Således den konservative biskop Swane, se *Kirkeh.Saml.* 7. rk. 2. bind, p. 466. Man kan formode, at det er Vahl, Zeuthen tænkte på, da han i febr. 1898 mente at være kommet for langt fra Beck, »hvorfor N.N. har vundet noget af den indflydelse paa ham, som jeg havde«, J. Gøtzsche: *Frederik Zeuthen*, Kbh. 1927, p. 177. Om uroen i DMS i 1897-98, se Larsen, p. 256ff.

tående breve fra Becks første præsteår, idet Beck brugte Vahls traktater i sit praktiske sognearbejde. 38 breve fra Beck til Vahl er bevaret i Vahls privatarkiv i Rigsarkivet, langt hovedparten fra årene 1880-1898, hvor de sad sammen i bestyrelserne for bl.a. Indre Mission (IM) (1881-1898) og Det danske Missionsselskab (1882-1897). I brevene mærkes det, hvordan Beck i løbet af de første præsteår fandt sine egne ben – og ville stå på dem. Typisk nok kom IM i gang med egen kolportagevirksomhed fra 1861/62 og snart også egne bogudgivelser. Nu kunne Beck bedre selv, og brevvekslingen mellem Beck og Vahl synes at være gået i stå for en periode. Vigtigst er de første otte breve, der stammer fra årene 1857-1861. I dem kan man følge Becks udvikling i tiden forud for hans engagement i IM og der kastes nyt lys over den unge Becks udvikling og tidligste virke i Ubby sogn. Han gjorde her erfaringer, der prægede ham og var med til at bestemme den senere kurs i IM. Ungdomsbrevene giver et førstehåndsindtryk af en ungdommelig, optimistisk og i begyndelsen noget usikker Vilh. Beck, og supplerer på vigtige punkter vores viden om Beck fra en periode, hvorfra der ikke ellers findes mange kilder.

Brev nr. 1

Uby d. 2. Juni 1857

»Lad mig nu snart høre fra Dem, dermed vil de meget glæde mig«, skrev De, kjære Vahl d. 28. Februar. Ja jeg har ingen Undskyldning; meget har jeg havt at gjøre siden den Tid, men et Brev til Dem kunde jeg have skrevet; og nu kommer det, fordi jeg længes ret saa meget efter at høre fra Dem, hvordan De har det i al Deres Prøvelse; ja kjære Vahl ihvorvel jeg har været forsømmelig, dog maa De tro, at tit har jeg tænkt, ja meget mere end tænkt paa Dem. Hver Gang en ny Glæde blev mig til Del, og det sker næsten hver Dag, – maatte jeg altid tænke på Dem, der havde saamegen Sorg,³ og dog De havde ikke fortjent det saaledes, naar vi tale paa menneskelig Vis og sammenligne hverandre. Gud synes at ville give Væxt til alt, hvad jeg planter, og dog er jeg selv nylig plantet,⁴ thi under mine Studenteraar var jeg ingen Kristen; jeg droges mer og mer henad Evang. til; men en egenlig Luttring er først begyndt med mig i det sidste Aar, siden jeg skulde luttre og rense Andre; jeg blev Kapellan ikke efter indre Tilskyndelse (skjønt heller ikke med

3. Blauenfeldt, p. 48ff, beskriver de mange vanskeligheder Vahl mødte som kapellan i Farum – dels fra sognepræsten, dels i sognet.

4. Se note 15.

Uvillie),⁵ men ved Omstændighedernes Magt; nu føler jeg, hvilken Magt Evangeliet udøver over os i Samfundet.⁶ Og nu De, kjære Vahl! med levende Iver og af et frit Valg gik De til Farum,⁷ og intet udrettede De efter Deres første Brev, lidt efter Deres sidste, og nu skal De bort⁸ og midt i denne Prøvelse har De jo endnu en anden Sorg; glem ikke at sige mig, naar De skriver, hvorledes det er med Deres Forlovede.⁹ Men De vil jo, at jeg skal skrive om mig selv; og da kan jeg, lovet være Gud! bestandig sige: Alt gaar fremad til det bedre; næsten alle Folk gaar nu i Kirke mer eller mindre, men der har dannet sig en fast lille Menighed, hvoraf nogle aldrig forsømme Kirken nogen eneste Hellig Dag, og nogle er der hveranden Hellig Dag, idet Mand og Kone skiftes. Saaledes lagde jeg Mærke til de samme Mennesker i Kirken Palmesøndag, alle 4 Paaskedage, Konfirmationsdagen og Søndagen derefter igjen. Konfirmationen var imødeset med stor Længsel, og det var ogsaa en Opvækelse igjen her i Menigheden. Mine Konfirmanter vedblive at hænge ved mig, ved Kirken og Guds Ords Læsning. Kirken tæller nu sine Besøgere i 100 vis; og 1. st Pindsedag var den aldeles bepakket af staaende og siddende. Jeg har nu oprettet et Menighedsraad,¹⁰ hvortil jeg følte nogen Trang, og hvilket Menigheden har modtaget med Glæde; paa 2 foreløbige Møder tilbød jeg dem det og benyttede Lejligheden til at vække kirkelig og kristelig Sans hos dem, ved at sige dem, at det er dem selv, der skal vaage over, at det kirkelige Liv aldrig hendøer igjen. Og

5. V. Beck, p. 26ff, lader det være under stor modvilje, at han blev præst. Det modsiges her, ligesom af andre samtidige kilder, jvf. E. Olesen: »Hvorfor Beck ikke blev grundtvigianer«, *Kirkeh. Saml.* 1987, p. 67 og Larsen, p. 23f.

6. »Samfundet« var senere Becks yndlingsudtryk for fællesskabet mellem de troende indbyrdes, og gennem IM blev det knæsat i IM's kredse, Larsen, p. 69ff. Det er bemærkelsesværdigt, at Beck allerede brugte det i 1856.

7. Vahl havde igennem længere tid forgæves søgt kapellanstillinger og lærerjob, og længtes efter at blive præst, Blauenfeldt p. 43f.

8. Sognepræsten i Farum døde i april 1857, og så ville Jens Vahls ansættelse som kapellan også udløbe, Blauenfeldt p. 64.

9. Vahls forlovede var langtidssyg fra oktober 1856, Blauenfeldt p. 65.

10. Menighedsråd var blevet drøftet i årene efter 1848; fire landemoder havde i 1855 opfordret til oprettelse af sådanne og igen i sommeren 1856 var emnet på landemoderens dagsorden. Beck har formodentlig overværet drøftelserne herom på landemodet i Roskilde juli 1856, se *Ugeskrift* 1856, II, p. 68. 199ff. Cirkulæret om oprettelse af menighedsråd kom 24. september 1856, se Glædemark, p. 360ff. Ifølge V&S, p. 20, blev spørgsmålet om menighedsråd drøftet på det lokale præstekonvent i februar 1857, og Beck har forholdsvis hurtigt taget ideen op. Om det konkrete arbejde i det frivillige menighedsråd i Ubby, se *Annexet* 1907, p. 6ff. 24ff. Om Becks forhold til menighedsråd siden hen, og diskussion af, hvorfor han aldrig selv nævnte sine erfaringer med frivillige menighedsråd, se Larsen, p. 212ff.

første Pindsedag var her Valg, hvor 7 meget velskikkede Mænd bleve valgte ved aldeles frit Valg, men dog dem, som jeg ønskede.¹¹ Jeg haaber hermed at kunne udrette meget godt. – Traktater¹² købes og sælges her en hel Del af. Og i Sognebibliotheket, hvor de kristelige Bøger næsten ikke læstes i Begyndelsen, søges nu disse i det mindste ligesaa meget som de andre; jeg opfordrer aldrig nogen til at vælge dem.

Dall¹³ har de vel talt med; han var her forleden og var meget glad over sin Ansættelse, hvortil Deres Brev ogsaa har bidraget sit. Deres hengivne Vilh. Beck

Brev nr. 2

Uby d. 16. September 1857

Kjære Vahl ! ret saa inderlig Tak for Deres kjære Brev; jeg blev saa glad derover, og det af flere Grunde; først fordi jeg sætter saamegen Pris paa at staa i venskabelig Forbindelse med Dem, og Gud har været god imod mig og givet mig mange Venner; men jeg frygter altid for at miste Venskabet; jeg fik ikke sagt Farvel en gang til Dem i Roeskilde;¹⁴ det vakte Frygten hos mig, og det stod mig længe i Hovedet; jeg frygtede atter, at jeg stod i Begreb med at miste Deres Venskab; Grunden er simpelt hen den, at jeg føler, hvor lidet jeg fortjener det, og jeg seer i mine Venners Hengivenhed et af de største Beviser paa Guds Naade imod mig; derfor Tak for deres Brev; men dernæst ogsaa af en anden Grund: jeg har været en vantro Gudsfor nægter i min Tanke, men fornemmelig i mit Liv og er ved Guds Naade kun en Neofyt¹⁵ i Kristendommen, til visse Tider fuld af Liv og Kraft, men det kan altsammen hurtig slappes; jeg tvivler sjældent, men Troeslivets Inderlighed synker ofte for dybt; jeg føler ingen Iver, og Mismod, Mistvivl om mig selv lammer al min Virkekraft; dette har jeg navnlig følt ofte i denne Sommer, hvor den livligere per-

11. Om den anvendte valg måde i Uby, se nærmere i brev nr. 3. Præsterne var meget frit stillede med hensyn til form, indhold og valg måde for disse frivillige menighedsråd. Glædemærk, p. 362, og i betragtning af Becks senere syn på demokrati er det påfaldende, at han lod valget foretage så forholdsvis frit.

12. Vahl har sandsynligvis spurgt til behovet og interessen for traktater forud for at han i den følgende måned var medstifter af et nyt traktatselskab: »Foreningen til Udbredelse af gudelige Smaaskrifter«, se Blauenfeldt, p. 61ff.

13. Svær at læse og identificere – muligvis drejer det sig om pastor F. J. Dall, der 2/5 1857 udnævntes til kap. i Hjørlande, *Ugeskrift* 1857, I, p. 400.

14. Formodentlig ved Sjællands stifts landemode, der afholdtes i juli 1857 i Roskilde, og hvor menighedsrådsagen igen var på dagsordenen, *Ugeskrift* 1857, I, p. 429. II, p. 417f.

15. Et græsk ord i 1. Tim 3,6 – ordret »ny-plantet«, nu oversat »nyomvendt«.

sonlige Samfærdsel med Menigheden for en stor Del ophører paa Grund af Høstarbejdet, ogsaa formedelst de mange Adspredelser ved Bekjendters Besøg; da er et Brev fra mine Venner, og fornemmelig fra Dem, velkomment; det aander atter Liv i mig, og jeg føler, at jeg staaer ikke alene i Kristi Kirke; der er saamegen Tro, saamegen Ydmyghed, saamegen Gudhengivenhed i Deres Breve; og derfor atter Tak for Deres Brev; og derfor er det min Bøn, at de aldrig vil afbryde Forbindelsen med mig, om De ogsaa vil finde megen Slaphed og meget Frastødende i min Person. – Men en Ting har bedrøvet mig inderlig: at De skal bort fra Farum; De har visselig Ret, naar De siger, at det maa være Guds Vilie, men Menneskene har ligefuldt Ansaret for at handle uretfærdigt, om ogsaa de derved komme til at tjene Guds Hensigter; Smidt¹⁶ kan ikke forsvare, at personlige Bekjendtskaber komme i Betragtning i saadanne Anliggender; og jeg har tabt megen Agtelse for Christensen (thi ham er det), det er godt nok, at han snakker om sin Bestemmelse for at virke i Guds Rige; men naar der virkes alvorligen i Guds Rige, saa er det ligegyldigt ved hvem det sker; det er den ulykkelige Selvförblindelse og Fortabelse i sin egen Persons vigtighed. Men nok derom; det har bedrøvet mig meget, thi jeg holdt saameget af Christensen. – Med Hensyn til Livet her i Menigheden gaaer det bestandig fremad; god Kirkegang i Høsten; Kirken aldeles fuld efter Høsten; i søndags holdt jeg Høstprædiken; da kunde Kirken ikke rumme dem; thi der kom mange fra Nabosognene;¹⁷ stor Glæde har jeg af de Enkelte, som komme til mig i religiøse Anliggender. Med Katekisationen gaaer det ogsaa godt. Nu skal Menighedsraadet samles; hvor jeg vil bevirke Skriftemaal med Katekisation om Løverdagen,¹⁸ hvoraf jeg venter mig meget, – fremde-

16. A. N. C. Smidt (1797-1863) sognepræst i Farum fra juli 1857, Nedergaard, Kbh.stift, p. 459. De omtalte personforhold har ikke kunnet identificeres.

17. Tilstrømningen fra nabosognene begyndte således tidligere end Beck meddelte til biskop Martensen, *VF* II, p. 106. A. Beck I, 1921, p. 137. Hvilke nabosogne folk kom fra, får man et indtryk af via C. Trock: »Vilhelm Becks ansøgninger om præsteembeder« *Kirkeh.Saml.* 1986, p. 112ff.

18. Skriftemål skulle oprindeligt holdes dagen før nadveren, men allerede Kirkeritualet gav undtagelsesmulighed, og lørdagsskriftemålet gik derfor stort set ud af brug. I april 1857 lagde biskop Brammer i Århus et ord ind for lørdagsskriftemålet, *Ugeskrift* 1857, I, p. 299f. Beck kan meget vel være inspireret af denne hans senere biskop. Spørgsmålet var i det hele taget aktuelt i 1850'erne – det drøftedes på Sjællands landemode 1859, efter flere gange at have været på dagsordenen, *Ugeskrift* 1858, I, p. 89 *Ugeskrift* 1859, II, p. 369-78. 385-391. 435ff. For P. C. Kierkegaard som biskop var det også et anliggende at få lørdagsskriftemålet genindført, Lindhardt, p. 23f. Om Becks forhold til skriftemålet generelt, Larsen, p. 176f.

les forberede Bibellæsning¹⁹ i Vinter, og bevirke en sømmeligere Indretning af vore Begravelser, med samt deres Gilder. Præsterne her ville nu ogsaa til at være med, og paa et nylig afholdt Convent spurgte de mig til Raads om Katekisation; det er nogle sørgelige Conventer, hvor der ikke høres et eneste Guds Ord; et Forslag af mig til en Omorganisation og Udvidelse af Conventet fandt almindelig Modstand; nu har jeg aftalt med Rask²⁰ og Jensen,²¹ at vi skulle bevirke en saadan Indretning, at ved hvert Convent afholdtes en Gudstjeneste i Kirken og i Forbindelse med Menigheden; der kan man dog faae Lov at tale og høre Guds Ord, som man skammer sig ved i Hjemmet. – Det er min Agt at møde i Ringsted,²² om umuligt; vil De da ikke underrette mig derom? – Traktater har jeg solgt og uddelt en Del af; men jeg har et daarligt Greb derpaa; jeg er altid bange for disse Pengesager, – ja vist er det galt med denne Frygt. N.T.-er gaaer det bedre med, thi dem kommer de selv og forlange. Der er endnu intet kommet om Deres Traktatselskab;²³ jeg vil gerne være Kommisionær, naar De nærmere vil underrette mig derom. – Opbyggelsesselskabets Bøger ønsker jeg uhyre gerne gratis, dersom De vil være mig behjælpelig med at skaffe dem; jeg sælger mange af Paulli Bønnebog.²⁴ Kristelig Samler²⁵ á 3 Sk viser De mig en stor Tje-

-
19. Bibellæsning – en præsts undervisning af menigheden i bibelen for at øge bibelkundskaben – var en arbejdsform, der blev anbefalet fra højeste sted og af meget forskellige teologer. Folk som biskop Faber på Fyn og prof. H. N. Clausen så bibellæsning som et led i oplysningssagen og som et middel til at komme baptisternes og andre lægfolks gudelige forsamlinger til livs, Rasmussen, J.: *Kampen for indflydelse i statskirken*, Odense 1996, p. 71.76.83.99.123. Fra anden teologisk side kan nævnes biskop Brammer, der i 1856 anbefalede præsterne i Århus stift at holde folkelige forelæsninger over NT – vistnok i anledning af Søren Kierkegaards kirkekamp, for at vise at NT's kristendom var ét med den, som præsterne repræsenterede, se Boje, J. R.: *En undersøgelse af vækkelsen og det kirkelige liv i udvalgte sogne på Djursland ca. 1850 – ca. 1920*, upubl. kirkehistorisk emnekreds ved det teologiske fakultet på Århus universitet 1984, p. 8.
20. H. Rask (1805-1875), sp. Viskinde-Aundsø, *Kirkeh.Saml.* 7. rk. 1.bd., p. 206f. Nedergaard, Roskilde stift, p. 322.
21. C. L. Jensen, (1810-1902) sp. og provst i Aarby 1848-1865, siden 1865 Becks efterfølger i Ubby. *Kirkeh.Saml.* 7. rk. 1. bind, p. 203. Nedergaard, Roskilde stift, p. 152.
22. Et planlagt præstekonvent i november 1857, Blauenfeldt, p. 60.
23. Blauenfeldt p. 62f.
24. Ifølge Blauenfeldt, p. 63, opløstes dette selskab sidst i 1860'erne efter at have eksisteret i 30 år. Stiftsprovst J. H.V. Paulli var formand for dette selskab, Nedergaard, Kbh. stift, p. 61, og forfatter til bogen: *Christelige Bønner*, 1845. Denne bogs 5. oplag 1857 angives i Dansk bogfortegnelse som udgivet af Foreningen til Opbyggelsesskrifters Udbredelse.
25. Tidsskrift, der under lidt forskellige navne udkom i 1800-tallet, i årene 1859-68 udgivet af Mau (og Jens Vahl).

nesten ved at skaffe mig, vil De sende dem til min Broder,²⁶ Studiestr. 59 – 1 Sal. I Mandags var jeg i Sæby og hente lidt Kristendom hos Lind²⁷ og hans fortræffelige Kone. Lad mig snart høre fra Dem og tænk med Venlighed paa Deres hengivne
Vilh. Beck

Brev nr. 3

Uby d. 12. Juli 1858

Min kjære gode Ven! Deres sidste Brev har ret inderlig glædet mig ved at høre, at Timen dog en Gang er kommen for Dem, da De skal se Frugter af Deres Arbejde og Opfyldelse af deres mange Bønner.²⁸ Jeg staaer saa beskæmmet, naar jeg tænker derpaa, thi Herren gav mig, før jeg bad. Han har lært Dem at bide efter Herren; – det har han først lært mig de sidste Dage igjennem tunge private Sorger, ved at blive haanet og foragtet som en elendig Hykler af dem, der høre til min Familie, – dog Gud ske Lov ikke af dem i Hjemmet;²⁹ – dette er Grunden til, at jeg ikke svarer paa Deres venlige Brev før nu; – men jeg har levet i Ensomhed og Betragtning i en Maanedes Tid, og lært mere i den Tid end i hele Aar. Fuld af Tro og Haab kan jeg igjen skrive til Dem om vort Arbejde for Guds Rige uden om os, og svare paa Deres Spørgsmaal om Menigheds Raad.³⁰ Hvorledes jeg har grebet Sagen an? I et Aar ransagede jeg nøje i Menigheden³¹ for at finde Mænd, som jeg kunde bruge; jeg sluttede mig nøje til Dem og prøvede Dem, om de vilde gaa mig til Haande, og havde saaledes et Raad, før det blev valgt; – da sammenkaldte jeg Menigheden, og forklarede dem nøje Betydningen deraf, baade som

26. Om Vilh. Becks tre brødre, se A. Beck I, 1921, p. 15ff.

27. P. E. Lind (1814-1903), sp. i Sæby-Hallenslev, fra 1875 biskop i Aalborg, var for Beck den positive undtagelse blandt egnens præster. Se også brev 11/2 1857 fra Beck til J. Clausen, V&S, p. 20. Generelt om forholdet mellem Beck og Lind, se Lindhardt, p. 35.

28. Vahl fik i januar 1858 nyt embede som kapellan i Jetsmark, Aalborg stift. Herom skrev han: »Der er en ganske anden kristelig Aand i Folk her end paa noget andet Sted, hvor jeg har været«, Blauenfeldt, p. 67.

29. Om Becks familiemæssige problemer, se V. Beck, p. 41 og A. Beck I, 1921, p. 112ff.

30. Vahl arbejdede i Jetsmark forgæves på at få oprettet et menighedsråd, Blauenfeldt p. 74.

31. Ifølge Becks erindringer var der ikke »spor af menighed«, da Beck tiltrådte som kapellan. V. Beck, p. 29f. Forholdene har altså ikke været så mørke, som de siden blev tegnet. Beck brugte her også udtrykket menighed på en måde, som han ikke ville have gjort blot nogle få år senere, Larsen, p. 215f.

Præstens Hjælp og som Menighedens Ordførere overfor Præsten, men navnlig som det nødvendige Bindeled imellem begge, til at udbrede Præstens Hensigter og til at forebringe ham Menighedens Trang og Ønsker. Derefter spurgte jeg dem, om de vilde have et saadant Raad? Ja! og derefter overlod jeg Valget frit til dem, men sagde at jeg vilde stemme paa disse Personer, og gav dem en Fortegnelse over disse Navne, i Lighed med hvad Bladene gjøre ved politiske Valg. En Maaned efter holdtes Valg og mine 7 blev valgte. – Nu Nytten deraf? Den har i Virkeligheden været stor. Ved deres Hjælp har jeg efterhaanden indført Skriftemaal om Løverdagen med Katekisation,³² – noget af det, hvorved jeg har udrettet meget her i Menigheden, – Bibellæsning i Vinter, og da Sommeren kom, var det Menighedsraadet, som forlangte dem fortsatte i Menighedens Navn; – en mere sømmelig Ceremoni ved Begravelser; – gavnlige Forbedringer ved Skolerne; – ved deres Hjælp indsamlede jeg 70 Daler til Korsør³³ i Fjor; – indførte Gudstjeneste Juleaften med de dertil fornødne Udgifter; – Raadet hjælper med til Bestyrelsen af Sognebiblioteket, og skal vaage over, at det ikke i Tiden forfalder; – ved deres Hjælp forandrede jeg Konfirmanternes Stilling i Kirken til at staa efter Alder.³⁴ Og foruden dette har jeg bestandig i dem et Organ til at bibringe Menigheden den rette Forstaalelse af mine Handlinger og Forandringer, – ligesom jeg hos dem har hentet mig nyttige Raad. Jeg holder ofte Møder og i disse Møder nedlægges en Sæd ved indbyrdes Samtale, som ogsaa bærer Frugt. Og endnu en meget væsentlig Ting: da Medlemmerne jo er fordelt rundt om i Sognet og ere af forskellige Stænder, baade Husmænd, Indsiddere og Gaardmænd – saa er det af mig paalagt dem, at give mig Underretning om, hvad der foregaae, navnlig meldes det mig strax naar et Menneske er sygt; thi det anser jeg for en uafviselig Pligt bestandig at besøge enhver Syg. Herren siger jo, at vi skulle gaa ud paa Gader og Stræder, og ud til dem, der bo ved Vejen og ved Gjærdene og nøde dem til at gaa ind; naar Mennesket er sygt, saa er Vejen lettere til Hjertet. – Dette siger jeg, fordi derved overvinder jeg min egen Dovenskab, som De ogsaa klager over i deres Henseende. Og kan det ikke hjælpe paa mig, saa gaar jeg hen og læser

32. Se note 18.

33. I 1857 var der en svær koleraepidemi i Korsør, Nedergaard, Roskilde stift, p. 441.

34. Ellers stod konfirmander efter social status eller evner, jvf. Birgit Kaiser: *Ind i de voksnes rækker*, Kbh 1992, p. 71ff. Becks reform hang både sammen med hans ønske om at nedtone sociale skel og ønsket om at gøre konfirmationen til en festlig dag, Larsen, p. 177ff.

Ezech. 3,17.18³⁵ og saa tør jeg ikke blive hjemme. Nu Traktaterne:³⁶ Jeg har modtaget Exemp. til Medlemmerne her, og 6 Ex. af hvert No. til Salg; men det er altfor lidt, thi jeg har bekendtgjort, at jeg har Oplag af dem baade for Menigheden og for Præsterne heromkring. Og en Præst alene har forlangt 10 Ex. af mig af hvert No.; altsaa kjære Ven! skaf mig snarest muligt nogle flere; – men sig mig, til hvem skal jeg sende Pengene? Tønnesen³⁷ er rede til at virke i Kallundb. og maaske skaffe Udsalg; De kan henvende Dem til ham og gjerne strax sende ham en Del Exempl. – Jacobsen³⁸ i Rødby har jeg talt med derom, – han havde allerede modtaget nogle Exempl., og var meget rede til at virke derfor; De kan henvende Dem direkte til ham. – I næste Uge er der Bispevisitats i Løve Herred, saa haaber jeg at kunne give Dem gode Efterretninger, da Lind³⁹ har lovet mig at tage sig af Sagen.

Levvel! skriv snart! og send mig meget snart nogle Traktater.

Deres hengivne Ven

Vilh. Beck

Brev nr. 4

Uby d. 22. August 1859

Kjære gode Ven! Hvad tænker De vel om mig? Dog skal de ikke tænke, at jeg har glemt Dem, jeg har tænkt tit og ofte på Dem, saaledes som Præster tænker paa hinanden; – men da Embedets mangagtige Virksomheder i dette Foraar strømmede ind paa mig med en saadan Magt og da jeg dernæst har været temmelig daarlig af helbred siden Jul, – overvældede Arbejdet mig aldeles, og jeg besluttede da for nogen Tid at ophæve al Correspondence med mine Venner, som ellers er mig til saa stor

35. Efter datidens bibeloversættelse: »Du Menneske-Søn! Jeg har sat dig til en Vægter for Israels Huus, og du skal høre Ord af min Mund og advare dem paa mine Vegne. Naar jeg siger til den Ugudelige: du skal visseligen døe, og du ikke advarer ham og ikke taler for at advare den Ugudelige for hans ugudelige Vei, for at frelse hans Liv; da skal den ugudelige selv døe i sin Misgerning, og jeg vil kræve hans Blod af din Haand«.

36. Se note 12.

37. H. B. Tønnesen (1830-1901), lærer på Kalundborg borgerskole 1856-1858, siden sp. i bl.a. Saltum-Hune (1882-1901), Nedergaard, Aalborg stift, p. 552.

38. C. P. Jacobsen (1810-1880), sp. i Rødby fra 1858-1875, Nedergaard, Lolland-Falsters stift, p. 58f. Jacobsen var indtil 1858 sp. i Kalundborg, hvorfra Beck har kendt ham. Ifølge *Kirkeh. Saml.* 7. rk. 1.bd., p. 204f, var Jacobsen vækkelsesprædikant, og Becks meget negative syn på provstiets præster kan have sammenhæng med, at Jacobsen og Tønnesen forlod herredet i 1858.

39. Se note 27.

Glæde og Bestyrkelse; – ikke at afbryde den, men at ophæve den paa nogen Tid. – Nu da Arbejdet er mindre og mit Helbred lidt bedre, vil jeg begynde den igjen og beder Dem om igjen skrive til Deres i denne henseende forsømmelige Ven. – Deres »Aarsberetning« var en Paamindelse, et Brev fra Dem ogsaa til mig; og jeg glædede mig meget ved at se den overordentlig gode Fremgang med Traktaterne; – ligesom jeg takker Dem ret inderlig for de sidst udkomne fortrinlige Smaaskrifter,⁴⁰ – de udbreder Glæde, hvor de kommer, saa udbrede de ganske vist ogsaa Kristendommen.

Jeg vil nu til Gengæld glæde Dem ved at meddele Dem, hvorledes det gaar med denne Sag i min Virkekreds! Den er i stadig Fremgang, bestandig nye Medlemmer, og foruden de faste Medlemmer læses jo Bøgerne af mange andre, som laaner dem. Jeg har nu 29 faste Medlemmer for dette Aar, og jeg sender Dem hermed disses Medlemsbidrag = 19 Rdr 2 Sk – desuden sælger jeg bestandig af det 13. No fra forrige Aar, – baade enkeltvis og hele Aargangen, – saaledes har jeg solgt hele Aargangen 1858 til 15 Personer. Kun maa jeg beklage, at jeg ikke altid kan faa nye Nummere igjen, naar de ere udsolgte, – saaledes nu No. 7 og 8 og 12. Se alt dette haaber jeg ogsaa maa være til Guds Riges Fremme. – Hvad mig selv angaar, da har jeg tilvisse haft daarligt Helbred i denne Vinter og Foraar, – min Hals og mit Bryst har været meget angrebet, – men jeg har ogsaa haft megen Naade, – kun een Søndag har jeg maattet blive fra Kirke, og aldrig forsømt nogen Bibellæsning. Saaledes havde jeg en forfærdelig Hoste i Paasken, som nær havde kvalt mig, men i Kirken var jeg altid rask og uden Hoste, – o kunne man blot blive saa god som Guds Naade er stor. Mine Bibellæsninger fortsætter jeg atter i Aaar Søndag Eftermiddag, og har ogsaa haft dem i hele Høsten; – og med Glæde har jeg ogsaa i Høsten været hver Søndag i en Forsamling af 200 Mennesker baade Formiddag og Eftermiddag. Ellers er nu den almindelige Kirkegang ca 300 Mennesker, – lad os takke Herren, naar vi tænker tilbage, og naar vi tænker paa de mange Kirker, der staae tomme her rundt omkring, – og lad os stræbe efter Maalet og bede, naar vi tænke fremad. Jeg har i Sommer holdt nogle Foredrag over vore gudstjenstlige Skikke og over Kirkeaaet, og har haft den Glæde deraf, at nu synger hele Menigheden »Amen« og deltager med langt større Interesse i de mange Skikke, der er saa fulde af Velsignelser, men som har staaet som tomme Former for de fleste.⁴¹

40. Se note 12.

41. I sit opgør med rationalismen arbejdede Beck på at genindføre en del tabte kirkelige og liturgiske skikke, Larsen, p. 172ff.

En Ting maa jeg fortælle Dem, som jeg ved vil glæde Dem meget! Vi har taget fat paa Missionssagen;⁴² i juni havde vi et Missionsmøde, overordentligt talrigt besøgt (meget talrigere end Kirken kunde rumme) i Tømmerup Kirke, hvor Pastor Knudsen⁴³ prædikede. Der indkom 75 Rdr, som ere sendte til Ostindien.⁴⁴ Der skal nu for det første holdes saadanne Møder hvert _ Aar i de forskellige Kirker, hvis ellers Præsterne møder med deres Menigheder, – i Haab om senere at kunne udvide dem. Næste Møde skal være i Uby Kirke Hellig 3 Kongers Dag, hvor jeg skal prædike og Knudsen give Beretningen; – saaledes faar vi den velsignede Dag igjen, som Vantroen har tyvstjaalet fra Menigheden.⁴⁵ –

Ipsen⁴⁶ er her hos mig, – han er bleven Kapellan i Fyn. – Og nu kjære Ven! glem min lange Tavshed og lad os igjen tale sammen og styrke hinanden med breve.

Deres inderlig hengivne Ven

Vilh. Beck

Brev nr. 5

Uby d. 7. Februar 1860

Min kjære Ven! Det er nu saa længe siden, at jeg hørte fra Dem, saa at jeg baade bedrøves og ængstes derfor. Thi det vilde virkelig bedrøve mig meget, om vi, som var sammen, da Herren beskikkede os til sin Tjeneste,⁴⁷ rent skulle skilles ad uden at holde sammen ogsaa paa den Maade, at vi meddele hverandre, hvad der kan være til gjensidig Bestyrkelse i Arbejdet for Guds Rige. Men jeg ængstes ogsaa for at De mulig kunde være syg, thi foruden dette, at jeg saalænge ikke har faaet Brev fra Dem, synes jeg ogsaa, at det i den senere Tid næsten er gaaet i Staa med at sende Bøger. Siden d. 28. November, da jeg modtog No.

42. Vahl havde længe været optaget af Ydre Mission, og havde allerede fået stiftet en lokal ydremissionsforening i Jetsmark i 1858, Blauenfeldt p. 76f.

43. Hans Knudsen (1813-1886), sp. i Bregninge-Bjergsted 1858-1865. Beck skrev til Johs. Clausen (13/9 1858): »Der er kommet en dygtig Mand til Bregninge, fuld af Liv og tro, men rigtignok som et vældigt fremfarende vejr«, V&S, p. 50. Knudsen havde i 1836-43 virket som præst og missionær på Trankebar, Nedergaard, Københavns stift, p. 248f, og det var ifølge Beck på Knudsens initiativ, at der kom gang i arbejdet for Ydre Mission på Kalundborg-egnen, AKT 1860, p. 117.

44. Se note 62.

45. Se note 41.

46. O. C. Ipsen (1831-1897), kap. i Gelsted-Rørup, Fyns stift, fra 1859. Han var een af Becks nære venner fra studietiden og siden livslang medarbejder i IM, Nedergaard, Fyns stift, p. 257f.

47. Beck og Vahl ordineredes samtidigt, se note 1.

27, har jeg ingen nye faaet, Aaret er for længe siden til ende, og endnu er der ikke udkommet saa mange som i Pris vil svare til det aarlige Bidrag af 4 M; – jeg frygter for, at det vil skade Sagen og disse velsignede smaa Bøger har dog gjort saa megen Gavn. Lad mig snart høre noget fra Dem derom. Og nu skal jeg gjøre Regnskab for mit Vedkommende for sidste Aar: Jeg sendte Dem Medlemsbidrag for 29 Medlemmer = 19 Rdr 2 M. d. 23. August 1859, som jeg haaber De har modtaget, jeg sender Dem nu for 9 andre Medlemmer = 6 Rdr og for Aargangen 1858, solgt 17 Geng á 4 M= 11 Rdr 2 Sk – altsaa hermed i Alt 17 Rdr 2 Sk; – det hele tilsammen som De har modtaget fra mig for 1859 er altsaa 36 Rdr 4 M. Desforuden har jeg solgt enkeltvis for 31 Rdr 3 M 12, hvilken Sum jeg har sendt til Falck.⁴⁸ – Altsaa har jeg i alt solgt i 1859 for 68 Rdr 1 M 12 Sk. Er de tilfreds hermed? Jeg sender Dem hermed min og mange fleres inderlige Tak for disse Skrifter, især for No. 22, som har udrettet meget godt. – En Fortegnelse over Medlemmerne fra forrige Aar følger med. –

Hvad godt jeg ellers har at berette om Guds Riges Fremgang skal jeg her kortelig meddele Dem: det er da navnlig Missionsinteressen, som er vaagnet her paa Egnen, – den vaagner jo altid, naar Troen vaagner; vi havde et Missionsmøde i Sommer i Tømmerup, hvor der indkom 75 Rdr, som bleve sendte til Trankebar til Missionær Cordes,⁴⁹ fra hvem vi nu have havt Brev: en fast Præst er ansat for vore Penge og desuden opfødes derfor en Dreng, som i Fjor var en Hedning, og nu er en kristen Dreng ved navn Jacob; – Paa Hellig 3 Kongers Dag var her et overordentlig talrigt besøgt Møde i Uby, hvor der indkom 139 Rdr, – og i Mellemtiden var indkommet 25 Rdr, som nu ere sendte afsted. Jeg har indrykket en Opfordring i Kalundborg Avis til at lægge til side hver Herrens Dag, og fra de allerfattigste indkommer nu hver Uge Bidrag. – Se, det er jo glædeligt; hvordan gaar det med den Sag hos Dem? – Desuden vaagner Livet her mægtigt, – foruden vor Søndagsforsamling paa over 300 Mennesker, og vore Bibellæsninger Tirsdag og Onsdag Aften have de nu begyndt (at) holde private Bibellæsninger i Husene med hverandre indbyrdes, hvortil de i den sidste Tid indbyde mig, – og de troende holde sig tilsammen. Arbejdet er nær ved at blive mig for mægtigt, thi

48. Falck var bogbinder i København og selv udgiver af opbyggelige småskrifter. Blauenfeldt p. 61. Har åbenbart virket som en slags forlægger for Vahls traktater.

49. Den tyske missionær J. H. K. Cordes (1813-92), udsendt af Leipzigermissionen, jvf. H. Ussing: *Evangeliets Sejrsang ud over Jorden*, 2. udg. Kbh. 1908, p. 265f. N. Bundgaard: *Det Danske Missionselskabs Historie* I, Kbh. 1935, p. 82f.382. Samme, II, Kbh. 1942, p. 54.

jeg nødes til at besøge Syge, Anfægtede og Gale i en Afstand af 3 til 4 Mil, – ogsaa Forsamlinger i saadan Afstand, hvor Kirkerne staa tomme, og Lægfolk alene leder Opvækkelsen, har jeg set mig nødsaget til at deltage i paa vedvarende Opfordring,⁵⁰ og jeg takker Gud for hans overvættens Naade, – jeg har havt megen Opbyggelse og Glæde deraf; og jeg har mange mange inderlig kjære Venner af alle Stænder, undtagen Præstestanden,⁵¹ endnu jo rigtignok de Vantro fnyse og rase; desværre lider man ikke altid for Retfærdigheds Skyld, men saa ofte for sine Syn- ders Skyld; o kunde jeg dog være saaledes, at jeg ikke skadede Kristen- dommens Sag med mit eget Liv! – Hver anden Mandag samles jeg des- uden i en vid Omkreds med gode kristne Venner, for det meste Skole- lærere og Lægfolk .

Nu kjære Ven! her har De i Korthed, hvad glædeligt jeg har at med- dele Dem. Lad mig ret snart høre lidt fra Dem. Hvad mig selv angaar, da er mit Helbred bedre, og om Gud vil, gifter jeg mig d. 14. Marts i Slesvig;⁵² tænk paa mig den Dag; og vor Herres Jesu Naade være med Dem.

Deres Vilh. Beck

Brev nr. 6

Uby d. 13. August 1860

Kjære Vahl!

Jeg har ventet med at skrive indtil nu for at jeg kunde sende Dem en Be- retning ogsaa om de 2 Sommermissionsmøder, som vi holdte her. – Denne Beretning, som De ønskede til Deres Kirketidende,⁵³ følger da hermed, og De kan nu gjøre med den, hvad De vil. Jeg har været i Tvivl om De ønskede Beretning i Kirketidenden om den lokale Tilstand her i Landet i Kirkelig og Kristelig Henseende; derfor har jeg kun ganske kort berørt det. Mig synes, at det vilde have sin Gavn, om der kom saa- danne udførligere lokale Beretninger fra hele Landet; ogsaa det gode smitter; – og jeg tænker da navnlig på Beretning om nye Opvækkelser, om hvad der gjøres paa forskellige Steder over for Sektererne; og her kommer jeg atter tilbage til det, at Deres Kirketidende burde indeholde

50. Det skulle snart give problemer i forhold til nabopræster og biskoppen, se brev nr. 6.

51. Om Becks forhold til præstekolleger, se note 27 og Larsen, p. 37ff. De følgende ord i teksten er ulæselige.

52. V. Beck, p. 41f, A. Beck, I, 1921, p. 91ff.

53. Vahl udgav i årene 1860-1898 Almindelig Kirketidende, et upolemisk tidsskrift med kirkelige nyheder fra ind- og udland. Heri bidrog Beck med en beretning om den nordvestsjællandske missionsforenings arbejde, AKT 1860, p. 117f.

Smaahistorier til kristelig Efterfølgelse, i Lighed med Sontagsboten;⁵⁴ om ogsaa det skulde ske lidt paa de udenlandske Efterretningers Bekostning. Det er dog Livet, Historien, Exemplet, der prædiker bedst, – det har vor Herre bedst vidst, da »Ordet blev Kjød«. – Hvad Traktaterne angaar, disse mine trofaste Venner i min Virksomhed, saa er jeg meget bange for, at det vil gaa galt, dersom Rothe⁵⁵ skal faae altfor meget med dem at gjøre; hans Pen duer ikke for Menigmand, – den er uklar og upopulær og kjedelig. Tænk bare paa hans »Kirkeaar«.⁵⁶ Kjære Vahl! Besørg dem selv; det gjorde De vist det første Aar; og da var de bedst.

Herrens Naade er forunderlig stor imod os her. Midt i den travle Tid er Kirken ganske fuld 2 Gange om Søndagen af de samme Folk. Dog har jeg ogsaa havt mine Sorger: der er 2 Gange blevet klaget over mig til Biskoppen, og jeg ligger i Skrivelse til Martensen⁵⁷ derom; det er et Par døde Nabopræster. Skjønt jeg vogter mig saameget som muligt fra at blande mig ind i fremmed Virksomhed, kan man dog ikke altid lade være; naar anfægtede Kristne, trængte af alle Slags Sekterere, bede mig om Hjælp, saa kan jeg ikke sidde rolig hjemme; og er det i Nabosogne, saa er det jo ligefrem Nødværge for sin egen Menighed. Desuden har jeg maattet komme til Deres Forsamlinger for at forhindre, at en stor Del af 2 Sogne gik over til Uby Menighed. – Men nok om det; der er klaget og Biskoppen har tildels taget Parti imod mig. Dette sidste bedrøver mig meget, thi jeg holder dog saameget af Martensen, og her kan jeg ikke lyde ham. Det er dog sørgeligt kjære Ven! at se, hvorledes Præsterne og selv den Ypperstepræst endnu ligger i det udvortes og rotter

54. Sonntagsboten er navnet på talrige tyske blade, og det kan ikke afgøres, hvilket af disse Beck her tænker på. Becks tanker om indholdet af et kristeligt blad fik han siden lejlighed til at føre ud i livet som redaktør af IMT 1862-1901, og som på så mange andre områder var der tale om, at Beck tog andres ideer op og førte dem igennem selv med større succes. At han havde hentet tysk (!) inspiration, har han ikke talt offentligt om, jvf. hans anti-tyske indstilling, Larsen, p. 241ff.

55. Stiftsprovst P. C. Rothe (1811-1902), medstifter af »Selskab til Udbredelse af gudelige Smaaskrifter«, Blauenfeldt, p. 62f og Nedergaard, Københavns stift, p. 61f. Ifølge Holt, p. 73f, var Rothe den første, der slog til lyd for behovet for indre mission i Danmark.

56. P. C. Rothe udgav i 1860 flere gudelige småskrifter, bl.a. Den apostolske Troesbekjendelse I-II; Den apostolske Troesbekjendelses Historie; Kirkeaaet og dets Fester.

57. I juli 1860 fortalte biskop Martensen provst Beck, at der var blevet klaget over hans søn. Det medførte korrespondance mellem Vilh. Beck og biskoppen i de følgende måneder, Holt, p. 267 og A. Beck I, 1921, p. 135ff. Om Vilh. Becks taknemlighed over sagens udgang og hans senere anderledes positive syn på Martensen, se brev til Johs Clausen 12/12 1860, V&S, p. 65f. Om forholdet til Martensen generelt, Larsen, p. 17ff.

sig sammen imod al levende Kristendom, hvor den rejser sig! – Dog vi har en anden Ypperstepræst; det er min Trøst. –

Og nu kjære Ven! lad mig snart høre fra dem. Vor Herres Jesu Kristi Naade være over Dem i Deres Virksomhed.

Deres hengivne

Vilh. Beck

Undskyld den forfærdelige Skrift; jeg har en daarlig Finger. – Jeg sender endnu ikke Pengene for Traktaterne, da jeg endnu ikke har faaet dem alle ind, og ikke har Raad til at lægge dem ud, men de skulle snart komme.

Brev nr. 7

Uby d. 22. Oktober 1860

Kjære Vahl! Da De atter rykker mig, saa maa jeg da ud med Pengene, som jeg nu ogsaa næsten har faaet ind. Jeg har 44 Abonnenter, hvilket å 4 Sk udgjør 29 Rdr 2 M, som jeg hermed sender Dem. –

Og saa maa jeg sige Dem Tak for Deres kjære Brev i Sommer, tak ogsaa for de kjærlige broderlige Formaninger deri i Anledning af den Præstekrig, som jeg da laa i, og jeg kommer vist aldrig ud af den, saalænge jeg lever, thi der er en Kristusfjendtlig Magt ogsaa iblandt Præsterne i vore Dage, som da vor Herre gik her paa Jorden. Og den har jeg erklæret Krig, men jeg ved vel, at jeg trænger til mange Paamindelser i dette Stykke, thi den kristelige »Snildhed«, den har jeg ikke meget af. Imidlertid maa jeg dog fortælle Dem, at det første Felttog har jeg vundet, og det er gaaet her efter det gamle Ord: Den, der graver en Grav for Andre, falder selv i den; Præsternes Klage over mig til Biskoppen foranledigede mig til at henvende mig til Biskoppen med en aaben Fremstilling af hele Forholdet her paa Egnen, og derpaa modtog jeg et kjærligt Brev fra ham, hvori han udtaler sig ligesaa aabent til mig, og ifølge dette kan jeg nu fortsætte min Virksomhed som før i god Forstaelse med min Biskop og med Bevidstheden om hans inderlige Ven-skab.⁵⁸ Gud ske Tak og Lov derfor. Saa har jeg da rejst lidt paa den indre Mission;⁵⁹ først var jeg tillige med 3 gode Venner paa Samsø hos

58. Se note 57.

59. Så vidt vides er det første gang Beck benytter udtrykket indre mission – og det et år før generalforsamlingen i Stenlille. Han bruger her udtrykket bredt om vækkelses- og fornylesarbejde i Danmark og tænker ikke på den allerede eksisterende foreningsdannelse. Om begrebet indre mission i datiden, se E. Olesen: »Kup eller redningsaktion« *Kirkeh.Saml.* 1987, p. 49ff. 53f.

Pastor Husum⁶⁰ i Tranebjerg, hvor jeg prædikede om Søndagen og holdt 2 andre Forsamlinger. Og nu nylig har jeg rejst en 14 Dage i Jylland, hvor jeg ogsaa fik Lejlighed til at prædike i Aarslev og Hørning ved Randers i en meget tør Egn,⁶¹ og derfra rejste jeg saa med min Kone ned over Silkeborg og Himmelbjerget for at glæde os ved vor Herres dejlige Natur.

De er ikke rigtig tilfreds med, at vi arbejde for Missionen over Leipzig;⁶² men hvad De nu end har imod det leipziger Missionsselskab, saa tager De dog fejl, naar De taler om, at »være afhængig af dem i Et og Alt«; vi ere tværtimod aldeles ikke afhængige af dem; de modtage vore Penge og sende dem med vore bestemte Anvisninger til Ostindien, hvor de bestemt anvendes efter vor Bestemmelse. Efter vor Bestemmelse er nu foruden Drengen, som opdrages som vor Dreng, og Kateketen, som er ansat som vor Kateket, dette sket, som jeg herved kan føje til min sidste Beretning: en indfødt Candidat Samuel er nu bleven ordineret og ansat som vor Missionair i Combaconum hvilken Station nu bliver oprettet til en Missionsstation for vore Penge. – Saaledes er vi meget uafhængige af Tydskerne, og vi have den Fordel: bestandig at kunne give vore Menigheder Underretning om, hvad Pengene anvendes til, hvilket jeg besørger igjennem Kalundborg Avis. Her arbejdes paa noget bestemt, medens det er en almindelig Klage, som føres over det store

60. P. L. Husum (1801-1879), sp. i Tranebjerg 1858-1879 – af grundtvigsk retning. Før de kirkelige retningsskel uddybedes, kom Beck oftere til det grundtvigsk prægede Samsø. Se nærmere herom i Lars Rasmussen (redigeret af Søren Bitsch Christensen) *Set fra Samsø: en købmands erindringer om øen, handel, politik og åndsliv i 1800-tallet* Samsø 1999.

61. N. B. Gjølbbye (1810-1883), havde været lærer for V. Beck i Slagelse, og som sp. i Årlev-Hørning ved Randers 1858-80 åbnede han flere gange sine kirker for Vilhelm Becks møder. Nedergaard, Århus stift, Randers Amt, p. 438.

62. Det nordvestsjællandske missionsselskab samarbejdede på egen hånd med det konfessionelt lutherske missionsselskab i Leipzig om et projekt i Indien, *Ugeskrift* 1861, I, p. 318f. Efter at Danmark havde solgt Trankebar-kolonien til England i 1845 overgik den danske Trankebarmissions område til Leipzigermissionen i 1847, og dette tyske selskab videreførte således det gamle arbejde, som bl.a. Hans Knudsen tidligere havde stået i. Med sin specielle forbindelse til det tyske selskab gik kredsen på Nordvestsjælland imod den tendens til samling og centralisering af dansk missionsarbejde, som gjorde sig gældende på YM-mødet i Nyborg 1860 og som Jens Vahl var talsmand for, Blauenfeldt, p. 78. Se kritik af den nordvestsjællandske forenings enegang og praksis i *Dansk Kirketidende* 1861, p. 475ff. For den økumeniske Jens Vahl var det også et problem, at Leipzigermissionen understregede det konfessionelt lutherske. Generelt om Becks forhold til Ydre Mission – som også altid handlede om forholdet til Vahl, se Larsen, p. 54ff. 206ff. 254ff.

Missionsselskab, at alt er saa ubestemt, og at der ingen Beretning kommer paa Missionsmøderne eller paa anden Maade til Giverne om, hvad Pengene anvendes til. Og jeg kan ikke nægte, at jeg har den samme Følelse, og fik den i høj Grad forstærket i Nyborg.⁶³ – De vil indvende: vi skulle saa og ikke høste! ja vist, – ganske vist – men vi arbejdede med halvt vaagne og halvt sovende Menigheder, – skal Interessen hos dem holdes vedlige, saa maa vi dog bestandig vise dem, – om ikke Høsten, – saa dog at Sæden voxer. – Bestyrelsen for vort Missionsselskab bestaar af Pastor Rask i Viskinde,⁶⁴ pastor Schiødte i Fuglede,⁶⁵ gaardmand Kristian Slot i Bjergsted og Husmand, Væver Søren Rasmussen i Uby (sidste var med i Nyborg) med Pastor Knudsen i Bregninge som Formand.⁶⁶

Vi har havt det godt i disse Dage herhjemme, idet den lille Bibelsælger Hjorth⁶⁷ (som De nok kjender) har opholdt sig her i Uby i 14 Dage, og jeg brugte hans Nærværelse saa godt jeg kunde, – derefter har Clausen⁶⁸ besøgt mig med nogle af Sine og vi holdt atter Forsamlinger. Gid nu ogsaa De maa have det godt, maa have Guds Naade med Dem i al Deres Gjærning. Medens vi samle til Missionen, samle vi ogsaa nu til de Kristne i Syrien.⁶⁹

Min Kone beder Dem modtage en venlig Hilsen

Deres hengivne

Vilh. Beck.

63. Om missionsmødet i Nyborg 1860 og baggrunden derfor, se N. Bundgaard: *Dr. Christian Kalkars Betydning for dansk Kirkeliv og Missionsvirksomhed*, Kbh. 1951, p. 233ff. Beck deltog i dette møde, Larsen, p. 54ff.

64. H. K. Rask (1805-1875), sp. i Viskinge-Aunsø 1852-1875 – halvbror til Rasmus Rask.

65. J. C. Schiødte (1806-1885), sp. i Store-Lille Fuglede 1845-1874.

66. Se note 43.

67. Personen er ikke identificeret, men sagen viser, at Beck allerede forud for sit engagement i IM fra 1861 havde set nytten af kolportører, hvad der medvirker til at forklare, at IM fra begyndelsen satsede stærkt på kolportørvirksomhed.

68. Johannes C. E. Clausen (1832-1908), studiekammerat til Beck, kapellan i Stenlille-Stenmagle i årene 1858-63 i hvilken periode han arbejdede tæt sammen med Beck, både lokalt og siden igennem IM, se nærmere V&S.

69. En komite opfordrede til at støtte syriske kristne, der var »Offre for Muselmændenes Had«, AKT 1860, p. 125f. I komiteen sad folk som N. G. Blædel og professorerne H. N. Clausen og C. E. Scharling. Se også stiftsprovst Gudes skrift: *Prædiken i Anledning af Christenforfølgelsen i Syrien*, Kbh. 1860.

Brev nr. 8

Uby d. 6. Februar 1861

Kjære Vahl!

Saa mange vigtige Begivenheder, saamange Arbejder og saamange Breve har gjort mig saa confus i Hovedet, at jeg ikke ved, om jeg har tilskrevet Dem siden Jul eller ikke. I hvert Fald blev jeg mindet derom i Aftes ved at modtage et Brev fra Dem, det vil sige en Convolut med deres trykte Cirkulaire i, hvorover jeg rigtignok blev skuffet, da Udskriften bragte mig til at glæde mig til et Brev fra min kjære Ven og Broder. – Deres trykte Opfordring vedrører imidlertid ikke mig ret meget; til Svar skal jeg melde, at jeg allerede i Januar har sendt Falck 24 Rdr 13 Sk for solgte Skrifter, tilligemed Regnskab for 1860; – Dem har jeg jo sendt 29 Rdr 2 Sk for Medlemsbidrag i Oktober Maaned og hermed følger et Regnskab for 1860; Medlemsbidrag for 1861 skal jeg sende, saasnart jeg kan faa dem opkrævet, hvilket er lidt vidtløftigt, da Medlemmerne bo i flere Miles Afstand fra mig, og da jeg selv ikke ser mig i Stand til at gjøre Udlæget. – Men skal det bestaa, saa lad det endelig ikke vare for længe, inden De udgiver nye, og om det er Dem muligt at gjøre noget i den Henseende, saa tag Exempel af hvor meget Rothes upopulaire Bidrag⁷⁰ har kostet, medens de kun have indbragt saare lidt. Og da No. 40 har faaet en saa uvenlig og ufortjent Modtagelse af Pastor Lind,⁷¹ saa føler jeg Trang til i manges Navn og sige Dem hjertelig Tak for den, – kom med flere af den Slags, saadanne gjør i Sandhed Gavn. Jeg har gjort, hvad jeg kan for, at Lind kan blive viist til Rette, og jeg haaber, at det snart vil ske under et Navn, som har en ligesaagod Klang. – Forøvrigt kjære Ven! tag rigtig fat paa Arbejdet og lad det ikke gaa istaa, – hvad vi bede Faderen om i Jesu Navn, det vil han jo give os. –

En stor Naade er vederfaret mig i denne Jul i mit Hjem, idet min Kone fødte mig en Søn lille Juleaften; gid jeg kunde takke ham for al hans uforskjyldte Naade og Kjærlighed; Velsignelse i Huset og Velsignelse i Embedet. En dejlig Jul havde vi; 4 Dage i Rad gjæstede vi Herrens Hus, og imedens vistnok mange eller dog nogle af de Lunkne, som havde begjyndt (at) holde sig til Herren i det Udvortes, falde fra, – saa lægges der dog bestandig flere til Menigheden, til den lille Hjord af rigtige op-

70. Se note 55 og 56.

71. Om Lind, se note 27. Lind må have anmeldt skriftet dårligt, men anmeldelsen er ikke fundet. Muligvis har det sammenhæng med, at Lind 1844-62 udgav *Fortegnelse over Skrifter passende til Sognebibliotheker*.

rigtige Kristne.⁷² Nu først begynder jeg at se lidt alvorlig Virkning af Ordet, idet der begynder at ske en Sondring imellem dem, som sige Nej, og dem, som sige Ja, og Guds Ord har begyndt at komme ind i Husene, i det daglige Liv, ligesom ogsaa de Troende begynde at holde sig til-sammen. – Fastelavns Djævelskabet⁷³ har faaet Naadestødet her i Uby, – og vi holde nu talrig besøgte Bibellæsninger Tirsdag og Onsdag; som sædvanlig, ogsaa i den Uge, og de andre Dage i Ugen skulle vi samles til hellige Forsamlinger i de Helliges Huse, er det ikke dejligt, kjære Ven, er det ikke Naade over Naade ? – Clausen⁷⁴ besøger mig stundom med nogle af sin Menighed og saa holde vi Forsamlinger hver Aften og hjælpes ad, og nu skal jeg hen til ham med nogle af mine og i Forening levere Baptister, Sommersianere⁷⁵ og Grunnetianere⁷⁶ og Pederpedersnianere⁷⁷ et Slag. Skade kun vi bo saa langt, 5 Mil fra hverandre. Her er ingen, som rigtig vil holde sammen med mig paa den Maade, – dog holdes der nu Bibellæsninger⁷⁸ rundt om i Sognene; det maa vi ogsaa takke for. For 5 Aar siden var en Bibellæsning noget aldeles uhørt her. –

Nu kjære Ven! lad mig snart høre noget godt fra dem. Hvordan gaar det med Husbesøgene?

Deres inderlig hengivne

Vilh. Beck

72. Beck brugte her endnu betegnelsen »kristne« – dog med præcisering. Siden tog han afstand fra at bruge denne betegnelse og talte i stedet kun om »de hellige« som værende den egentlige menighed – et sprogbrug, der også allerede er tilstede i dette brev. Til Becks terminologi, Larsen, p. 64.

73. De folkelige skikke omkring fastelavn var en torn i øjet på Beck, se V. Beck, p. 37f.

74. Se note 68.

75. Tilhængere af frikirkeprædikanten M. A. Sommer (1829-1901), se Emil Larsen: *Uro-vækkeren Mogens Abraham Sommer – med særligt henblik på Haderslevtiden*, Kbh. 1963.

76. Tilhængere af pastor N. P. Grunnet (1827 – 1897) fra den evangelisk-lutherske frikirke, se M. Neiiendam: *Frikirker og sekter*, 4. udg. Kbh. 1958, p. 287ff. J. Clausen havde i juli 1860 klaget til Beck over den frikirkelige aktivitet på Stenlille-egnen: »lige saa snart man her ved Guds Naade kan faae vakt Liv i en Sjæl, strax ere Frimenighedsstifterne Peder Pedersen, Grunnet og navnlig Baptisterne ved Haanden og lægger Snarer for saadanne«, *V&S*, p. 63. Om Becks generelle syn på sekter og lutherske frimenigheder, Larsen p. 44ff og 143ff.

77. Tilhængere af gårdejer Peder Pedersen (1818-1878), formand for IM 1853-58, siden udtrådt af folkekirken og stifter af en luthersk frimenighed, se Holt, p. 150ff. L. Blau-enefeldt: *Den indre Missions historie*, Kbh. 1911, p. 37f. Nedergaard, Roskilde stift, p. 246f. 250. *VF*, II, p. 107ff.

78. Se note 19.

Summary

The Danish pastor Vilhelm Beck (1829-1901) is known as the strong leader of the Inner Mission Society from 1861-1901. Letters from the years 1857-1861 from Beck to his friend and colleague Jens Vahl (1828-1898) extend our knowledge of Beck from a rather unknown period of his life as he tells Vahl about the revival in his parish and about different experiences in church life. Vahl was the leader of the Tract Society, an important person in Foreign Missions and kindly disposed towards cooperation with other churches and with other groups within the Danish Church. The letters show how Beck gradually moved in another, more sacrament-oriented and more revivalist direction that after 1861 made Inner Mission a special branch within the church.

Litteratur og forkortelser

AKT = *Almindelig Kirketidende*, 1860 ff

Beck, A.: *Vilhelm og Nina Beck*, I-II, Kbh. 1921-22

Beck, V.: *Erindringer fra mit liv*, ny. udg., Fredericia 1974

Blauenfeldt, L.: *Provst J. Vahl – et liv i arbejde*, Kbh. 1918

Glædemark, H. J. H.: *Kirkeforfatningsspørgsmålet i Danmark indtil 1874*, Kbh. 1948

Holt, P.: *Kirkelig forening for den indre mission i Danmark*, Kbh. 1961ff

Larsen, K. E.: *Vilhelm Beck – missionspræsten*, Fredericia 2001

Lindhardt, P. G.: *Fem Aalborg bisper*, Aalborg 1954

Nedergaard, P.: *Personalhistoriske, sognehistoriske og statistiske bidrag til en dansk præste- og sognehistorie*, I – , Kbh. 1949ff

Ugeskrift = *Ugeskrift for den evangeliske Kirke i Danmark*, Kbh. 1853ff

V&S = *Venskab og Samvirke – brevveksling mellem Vilhelm Beck og Johannes Clausen*, udg. af A. Beck, Kbh 1936

VF = *Vækkelsernes Frembrud i Danmark i første halvdel af det 19.århundrede*, red. A.P.Thyssen, Kbh. 1960ff.